

razigranost, materinska nežnost, obredno dogajanje in verovanje pa tudi tesnoba stiska. Med prijavitelji na razpis so izbirali člani komisije: etnomuzikologinja dr. Urša Šivic, etnolog dr. Bojan Knific in slavist Renato Horvat. Plod celovitega projekta je bila zgoščenka z dvainšestdesetimi točkami (pesmimi, obredji, ritmiziranimi besedili, vražami, igrami), ki zaokrožajo zgodbo z naslovom *Sijaj, sonce!*

Naslednje leto (2011) smo sledili drugemu motivu. Ta je vodil k živemu izročilu Slovencev zunaj državnih meja. Slavista Renata Horvata je v komisiji zamenjala literarna in umetnostna zgodovinarica mag. Metka Lokar. Plod so bili sodobni terenski posnetki raznoličnih glasbenih hibridov ljudskih pesmi in viž – od Gorskega Kotarja, prek Benečije, Rezije, Nadiške doline, avstrijske Koroške, Porabja, vse do Pulja, Heerlena na Nizozemskem, Stoney Creeka v Kanadi in Clevelenda v ZDA – ujeti na zgoščenci z naslovom *Za gorami ...*

Barve lanske jeseni (2012) pa so bile že sicer precej drugačne od tistih, ki smo jih vajeni. Soustvarjalci radijskih programov namreč hitro začutimo splošne družbene spremembe. Jesen je prinašala trpka spoznanja, a ljudske modrosti nas učijo, da so ljudje živeli še v mnogo težjih obdobjih in da so jih premagovali predvsem s pokončno držo, mnogokrat pa tudi z glasbo. Vendar ne z vsakršno glasbo, temveč le s tisto, ki jo izvaja več in glasbeno nadarjen godec. To je bila tema iskanja izročila leta 2012. Ob javnem razpisu smo zato zapisali: »Godi, godec! Raz-

vnemi svojo strast!« Sledili smo torej godčevskim muzikalnim strastem. Ob stalnih članih komisije – dr. Urši Šivic in dr. Bojanu Knificu – je tretji del odgovornosti prevzel dober poznavalec instrumentalnih glasbenih usodlin, prof. Tomaž Rauch. Zgoščenka *Strast godca* prinaša ubrani zvok glasbil različnih družin – od bršljanovega lista do cimbal, od violinskih citer do diatoničnih harmonik, od opreklja do činel, od tamburic do orglic, od violin do kontrabasov. Izročilo predstavljajo vse generacije in oba spola – od živahnih mož, ki z glasbo živijo domala vse svoje življenje, to pa stopa po poti osmih desetletij, žena, ki so se igranja harmonike morale učiti na skrivaj, do akademskih glasbenikov ter glasbeno izobraženih likovnikov, agronomov, računovodij, študentov, gimnazijcev in drugih. Iskreno godčevsko strast izražajo izvedbe trinajstih skupin oziroma posameznikov iz vseh slovenskih pokrajin.

Vse tri zgoščenske so pospremljene z dvojezičnimi dokumentarnimi opisi ter že na prvi pogled izražajo premišljeno oblikovno enovitost. Projekti se (zdaj že praviloma) končujejo meseca decembra z javno oddajo, kjer vsi izbrani pevci in godci predstavijo svoje bolj ali manj tradicijske izpovedi; Studio 14 zažari kot muzej žive glasbene dediščine, dogodki pa so navadno polni nepozabnih vtisov. Zgoščenske s svojo vsebino, obliko, spremno besedo in občutljivo oblikovanim zvokom izražajo zapis spomina z jasnimi konturami in odenki duha časa, v katerem so nastale: za Vas, za nas in za tiste, ki bodo raziskovali za nami.

ZGORNJESAVINJSKA KULTURNA IN NARAVNA DEDIŠČINA NA POŠTNIH ZNAMKAH

S poštnimi znamkami se plačujejo poštna storitve tako v lokalnem kot mednarodnem poštnem prometu. Znamke se med seboj ločijo po vrednosti, velikosti, tisku, barvi in samem motivu ter pomenu. Poštna znamka so med drugim tudi medij za promocijo kulturne in naravne dediščine, tako v državi kot mednarodnem okolju. Znamke niso samo ekonomska ali filatelistična kategorija, s svojimi motivi prikazujejo tudi etnološko vrednost neke regije ali države (Gačnik 1996: 351). Izdajo znamk spremlja slogan Pošte Slovenije: »Spoznajmo Slovenijo skozi znamke. Njeno zgodovino, kulturo, naravo, kraje in ljudi« (Gačnik 1996a: 137).

Zgornja Savinjska dolina je alpska pokrajina v povirju in zgoranjem toku reke Savinje. Ledeniško dolino so oblikovali glavni ledenik in manjši stranski ledeniki. Dolino obdajajo vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp, Karavanke z Olševo in kraške planote (Menina planina, Dobrovlje in Golte). Regija obsega naslednje občine: Mozirje, Nazarje, Rečico ob Savinji, Gornji Grad, Ljubno, Luče in Solčavo.

Zgornja Savinjska dolina ni znana samo po naravnih lepotah z gorami in neokrnjeno naravo, ampak tudi po bogati kulturni in etnološki dediščini. Ker njeni prebivalci že stoletja živijo v sožitju z naravo in spoštujejo tradicijo svojih prednikov, so ohranili

bogato in specifično regionalno naravno in kulturno dediščino, ki jo s pridom izkoriščajo tudi v turistične namene.

Pošta Slovenije redno ali priložnostno izdaja serijske ali posamezne poštna znamke z motivi etnološke in kulturne dediščine različnih slovenskih regij in pokrajin, med njimi tudi Zgornje Savinjske doline. V nadaljevanju bom predstavil poštna znamke z motivi kulturne in naravne dediščine Zgornje Savinjske doline.

Kosa – Ljubno ob Savinji

Kosa je bila v preteklosti pomembno kmečko orodje za košnjo trave in žita. Poštna znamka Kosa – Ljubno ob Savinji je v seriji Slovenija – Evropa v malem izšla 19. 11. 2003 po risbi Zagorke Simić, oblikoval pa jo je Miljenko Licul. Na znamki sta predstavljena za okolico Ljubnega v Zgornji Savinjski dolini značilna kmečko orodje kosa in posebno orodje kosišče. Kosa sodi med dediščino poljedelskih orodij, ki so jo v preteklosti uporabljali za košnjo žit in trave, posebno orodje pa predstavlja specifično oblikovano kosišče. »Ročnik je spodnji ročaj kosišča oblikoval kot roko za roko in na roki izrezljal tudi uro, ki kaže pol deset. Po izročilu naj bi kazala pol deset zato, da so kosci vedeli, kdaj imajo malico.« Koso in kosišče danes hranijo kot del dediščine v zaselku Savina pri Ljubnem ob Savinji (Bogataj 2003: 7–8). V

* Matej Ocvirk, prof. zgodovine in geografije. 3321 Teharje, Vrhe 13, E-naslov: matej.ovcirk@gmail.com

Ljubenske potice.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

Jezersko-solčavska ovca.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

Ubrnenik in solčavski sirnek.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

Zgornjesavinjski želodec.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

Mozirski pustniki.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

Harmonija treh dolin – Solčavsko.
Foto: Matej Ocvirk, Celje, 2012

bogato okrašenem in oblikovanem orodju se stikata rokodelska in ljudska umetnostna ustvarjalnost.

Jezersko-solčavska ovca

Slovensko ozemlje je znano po vrsti avtohtonih živalskih pasem, med njimi po jezersko-solčavski ovci, ki prihaja z območja Kamniško-Savinjskih Alp. Poštno znamko je oblikoval Jurij Mikuletič po fotografiji Toma Jeseničnika, izšla pa je 18. 9. 2003 v vrednosti takratnih 148 tolarjev. Slovenska avtohtona pasma ovac s kakovostno volno po navadi bele ali temnorjave barve je namenjena prireji kakovostnega jagnječjega mesa. Tip jezersko-solčavske ovce z značilno izstopajočim izobčanim profilom glave imenujejo tudi »očalarka«, saj ima okrog oči in na konicah ušes značilno črno liso. Pasma je vključena v program slovenskih avtohtonih pasem domačih živali in se skupaj z rejci vključuje v okoljske programe (Kompan 2003: 23–24).

Gastronomske razpoznavnosti Zgornje Savinjske doline

Zgornja Savinjska dolina je znana tudi po avtohtoni in okusni hrani, s katero lahko obiskovalci »potešijo« svojo lakoto. Gurmanske užitke savinjskega želodca je spoznal tudi angleški kralj Jurij VI. Poštni znamki z motivi zgornjesavinjskega želodca, *ubrnenika* in solčavskega sirneka je Pošta Slovenije po fotografiji Toma Jeseničnika izdala 27. 11. 2008 v vrednosti 0,45 evra. Savinjski želodec, v preteklosti praznično jed, so jedli ob praznikih, zlasti veliki noči in na poročnih gostijah, danes pa je zaščiteno živilo s priznano geografsko označbo. Savinjski želodec je sušena mesnina iz najkakovostnejšega svinjskega mesa in slanine (Bogataj 2008: 11–12). *Ubrnenik*, imenovan tudi *obrnek* in *ubrnjek*, je stara pastirska močnata jed v obliki cmoka, narejena

iz pražene pšenične, ajdove ali koruzne moke, zalita s slanim vrelin mlekem, v katerega se umešata sladka smetana in maslo. V preteklosti so cmoke zavili v sveže hrenove liste in jih jedli za malico pri delu v gozdu ali na planini. Iz zmesi pripravljajo tudi kroglice ali večje svaljke, ki jih tople ali hladne ponudijo za malico ali zajtrk (internetni vir 1).

Solčavski sirnek je hrana, povezana s pastirsko in sirarsko dediščino. Skuta iz posnetega mleka z dodatkom kumine in soli je prelita s kislom smetano in zorjena v posodi, da dobi nekoliko pikanten okus. Sirnek uporabljajo tudi za pripravo kremne juhe ali sirnice. Pikanten sir uporabljajo tudi kot namaz na črnem kruhu in prilogo k narezkom vratovine, salam ali savinjskega želodca (Bogataj 2008: 11–12).

Pustniki Mozirje

Znamka z maskami mozirskih pustnikov, ki jo je oblikovala Milena Gregorčič, je v seriji poštinih znamk Folklor izšla 29. 1. 2010. Pustovanje je čas norčij in sproščenega vzdušja, prinaša pa tudi pomlad in odganja zimo. Mozirski pustniki so pustna skupina tradicionalnih slovenskih mask in sodijo med trška pustovanja. Pisni viri govorijo o pustovanju in aktivnostih mozirskih pustnikov že leta 1891 (internetni vir 2).

Pustniki spadajo med starejše trške pustne skupine. Zanje se pustni čas začne že 11. novembra, ko objavijo svoj program pustovanja. Pustniki so »ofirali« v ponedeljek, ko so hodili od hiše do hiše in vabili tržane na torkovo pustno povorko; ob tem so pobirali tudi prispevke (Kuret 1984: 253). So elegantno oblečeni v enotne uniforme s črnimi fraki, bele srcaje s črnimi metaljškom in bele hlače, na glavi pa nosijo črne cilindre s trakovi. Vsak s seboj v roki nosi škatlo (Tomažič 2010: 28). V sprevedu nosijo uradno zastavo in pustno značko, spremlja pa jih pustna kraljica.

Sprevod pustnih mask se začne na pustni torek, na pepelnico pa v govoru razgalijo in »obelodanijo« mozirske dogodke in »zdrahe« prejšnjega leta.

Funkcija pustnikov je podeljevanje mozirskih trških pravic. To najpomembnejšo nalogo opravijo na debeli četrtek, ko trške pravice podelijo skupaj s pustnim županom in z drugimi člani pustnega odbora (prav tam).

Ljubenske potice

Ljubno ne slovi samo po tradiciji splavarjenja in »flosarjih«, ampak tudi po posebni izdelavi cvetnonedeljskih butaric, imenovanih ljubenske potice. Znamki z njihovim motivom je po fotografiji Janeza Pukšiča oblikoval Edi Berk in sta izšli 18. 3. 2010. Svojevrsne in unikatne butarice izdelujejo ob veliki noči in jih na cvetno nedeljo nosijo v cerkev. Narejene so iz svežega zelenja in drugih naravnih materialov (plodov, šibja in mahu). Oblikovane in sestavljene so v različne oblike kmečkih orodij, predmetov notranje opreme bivališč, objektov verskega značaja, upodobljenih živali in moških ali ženskih figur (Bogataj 2010: 4). Vsako cvetno nedeljo na Ljubnem pripravijo razstavo posebnih in zanimiv ljubenskih potic.

Solčavsko – harmonija treh dolin

Zgornjo Savinjsko dolino krasijo številne naravne lepote in neokrnjena narava. Eno najlepših slovenskih območij z bogato naravno dediščino je gotovo območje Solčavskega. Motiv na poštni znamki, ki jo je po fotografiji Toma Jeseničnika oblikoval Edi Berk, je solčavska pokrajina s tremi ledeniškim dolinami. Znamka je izšla 30. marca 2012 v seriji Turizem v vrednosti 1,25 evra.

Solčavsko sestavljajo tri ledeniške doline (Robanov in Matkov kot ter Logarska dolina), obdajajo jo vrhovi Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank. Doline slovijo po naravnih biserih, med katerimi izstopa slap Rinka. Krajinski parki Logarska dolina ter Matkov in Robanov kot so od leta 1987 zavarovana območja, na katerih varujejo naravne znamenitosti, gozdove in kulturno dediščino. Krajinski parki z veliko ekološko, biotsko in krajinsko

vrednostjo izražajo harmonijo med človekom in naravo.

Solčavsko se je leta 2008 kot zmagovalec med slovenskimi kraji in območji uvrstilo na drugo mesto v tekmovanju, ki ga pripravlja Evropska komisija EDEN (European Destinations of Excellence – Evropske destinacije odličnosti) (Bogataj 2012: 27). Projekt EDEN spodbuja trajnostne modele za razvoj turizma in izhaja iz državnih natečajev, na katerih vsaka posamezna država vsako leto izbere najboljšo turistično destinacijo.

Viri in literatura

BOGATAJ, Janez: Slovenija – Evropa v malem. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 48, 2003, 7–8; <http://www.posta.si/bilteni/477>.

BOGATAJ, Janez: Zgornjesavinjski želodec, ubrnjenik in solčavski sirnek. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 73, 2008, 11–12; <http://www.posta.si/bilteni/477>

BOGATAJ, Janez: Ljubenske potice. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 80, 2010, 4–5; <http://www.posta.si/bilteni/477>.

BOGATAJ, Janez: Solčavsko – harmonija treh dolin. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 90, 2012, 26–27; <http://www.posta.si/bilteni/477>.

GAČNIK, Aleš: Etnološka dediščina in filatelija. *Etnolog*, 1996, 351–365.

GAČNIK, Aleš: Znamka kot medij za promocijo dediščine: Podoba koranta na priložnostnih znamkah, žigu, kuverti prvega dne Pošte Slovenija. *Argo: Časopis slovenskih muzejev* 39/1,2, 1996a, 135–137.

KOMPAN, Drago: Jezersko-solčavska ovca. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 47, 2003, 23–24; <http://www.posta.si/bilteni/477>.

Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1995, 329.

KURET, Niko: *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984.

TOMAŽIČ, Tanja: Mozirski pustniki. *Bilten: poštne znamke = Bulletin: postage stamps = Briefmarken*, 79, 2010, 28–29; <http://www.posta.si/bilteni/477>.

Internetna vira

Internetni vir 1: <http://www.slovenia.info>, 20. 11. 2012.

Internetni vir 2: <http://www.pust-mozirski.si>, 22. 11. 2012.

